

علوم و تکنولوژی محیط زیست ، دوره نهم، شماره چهارم، زمستان ۸۶

بررسی قوانین و مقررات پیشگیرانه از جمله ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور

ایران و چند کشور صنعتی

فرهاد دبیری

استادیار گروه حقوق محیط زیست ، دانشکده محیط زیست و انرژی ، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

مژده کیانی

کارشناس ارشد حقوق محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی ، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

تاریخ پذیرش: ۸۵/۳/۱۸

تاریخ دریافت: ۸۴/۱۰/۲۵

چکیده

ارزیابی اثرات زیست محیطی یک دیدگاه تلفیقی عملیاتی شده و اجرایی در جهت توسعه پایداری باشد، دیدگاهی که نظامی به هم پیوسته را دایر براین که همه چیز در محیط زیست و با محیط زیست به پایداری می رسد مد نظر قرار می دهد. در این نظام هر نوع فعالیت در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی و غیر آن با یکدیگر مرتبط بوده و به هم پیوند می خورند و این مفهوم به بارزترین نحو و صریح ترین شکل در اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز بیان گردیده است. از آن جایی که ارزیابی اثرات زیست محیطی یکی از مناسب ترین معیارهای توسعه پایدار و مدیریت محیط زیست در کشورمان به شمار می رود، لذا می بایست در قالب الزامات قانونی قرار گرفته و به مورد اجرا گذاشته شود. در حال حاضر در کشور ایران قوانین، مقررات و مصوباتی در زمینه ارزیابی اثرات زیست محیطی وجود دارد که برخی از این مقررات مستقیما و صراحتا ناظر بر الزام مجریان طرح ها و پروژه های عمرانی و توسعه ای به انجام ارزیابی اثرات زیست محیطی می باشد و برخی مقررات دیگر هر چند صریحا به موضوع ارزیابی اثرات زیست محیطی اشاره ندارد ولیکن به شکل دیگر و با مفهومی مشابه و یا به علت این که جنبه پیشگیرانه دارد، می توان آن ها را معادل مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی محسوب و تلقی نمود. در مورد قوانین و مقرراتی که مستقیما ناظر بر ارزیابی اثرات زیست محیطی می باشند می توان ماده ۱۰۵ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ماده ۷۱ قانون برنامه چهارم توسعه و ماده ۱۰ آیین نامه جلوگیری از آلودگی صوتی و مصوبات شماره ۱۳۸، ۱۵۶، ۱۶۶، ۱۹۶، ۲۳۷، ۲۴۹ و ۲۵۰ شورای عالی حفاظت محیط زیست را نام برد. در مورد سایر قوانین و مقررات مرتبط می توان به مواد ۶۰، ۱۲۱، ۸۵، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲، ۱۴۰۳، ۱۴۰۴، ۱۴۰۵، ۱۴۰۶، ۱۴۰۷، ۱۴۰۸، ۱۴۰۹، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۲، ۱۴۱۳، ۱۴۱۴، ۱۴۱۵، ۱۴۱۶، ۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۱۹، ۱۴۲۰، ۱

با بررسی های صورت گرفته در خصوص قوانین ارزیابی اثرات زیست محیطی کشورهای توسعه یافته و مقایسه تطبیقی آن با قوانین موجود در کشور ایران، به طور کلی استنباط می شود که مقررات ارزیابی پیامدهای زیست محیطی کشور ایران از یک سطح کلی برخوردار می باشد و تنها در قالب چارچوبی نه چندان جامع به مقوله ارزیابی اشاره دارد، درحالی که کشورهای اتحادیه اروپا از جمله آلمان و همچنین کشورهای فرانسه و کانادا هرچند دارای نظام های اداری و سیاسی متفاوتی می باشند ولیکن ماهیتا از یک قانون زیست محیطی جامعی برخوردارند و مطالعات ارزیابی پیامدهای زیست محیطی را برای سرزمین خود یک ضرورت می دانند.

واژه های کلیدی: قوانین و مقررات، ارزیابی اثرات زیست محیطی، قواعد پیشگیرانه

مقدمه

آشکارگردیده است که توسعه بدون برنامه ریزی میسر نخواهد بود. لذا یکی از ابزارهای مهم و اساسی برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار، ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح های توسعه می باشد. با وجود پیشرفت ارزیابی اثرات زیست محیطی در دنیا، بسیاری از کشورها از جمله جمهوری اسلامی ایران به دلیل ساختار اداری و ظرفیت علمی، نیاز به حمایت، تقویت و گسترش این دانش دارد و می بایست به این نکته توجه نمود که ارزیابی اثرات زیست محیطی، یک حرکت تشریفاتی نبوده بلکه برنامه ای مدیریتی و لازم الاجرا جهت اصلاح روش های ساخت و فرآیند بهره برداری از طرح های توسعه ای می باشد و در این مسیر چنانچه بتوان به فن آوری، کارایی لازم، اجرای دقیق نتایج مطالعات و ضوابط و استانداردهای محیط زیست دست یافت، تجربه گرانشنگی نه تنها برای کشور، بلکه برای منطقه و جهان پدید خواهد آمد.

در سال های اخیر به دلیل وضع قوانین و مقررات، تهیه گزارشات ارزیابی در بسیاری از کشورهای جهان و توجه به این مقوله الزامی شده است به نحوی که امروزه کمتر کشوری یافت می شود که نسبت به واژه و فرآیند ارزیابی اثرات زیست محیطی غریبه باشد. جمهوری اسلامی ایران نیز در سال ۱۹۹۴ نسبت به پذیرش ارزیابی اثرات زیست محیطی در چارچوب مصوبه قانونی خود اقدام نموده است.

گسترش روز افزون آلودگی ها که به انحای گوناگون هوا، خاک و آب های جهان را تحت تأثیر اثرات زینبار قرار داده است و بالاخره تنزل کیفیت زندگی طبیعی انسان ها در نتیجه برهم خوردن تعادل و تناسب محیط زیست موجب شده است تا دولت ها، سازمان ها و مجامع بین المللی به تدوین و اجرای قوانین و مقرراتی برای جلوگیری از آلودگی و تخریب محیط زیست مبادرت ورزند.

بدین ترتیب تدوین اصول و قواعد الزام آور زیست محیطی به تدریج موجب توسعه حقوق محیط زیست چه در ابعاد ملی و چه در سطوح بین المللی گردیده و امروزه حقوق محیط زیست و قوانین و مقررات زیست محیطی یکی از مهم ترین ابزارو عوامل مدیریت محیط زیست و حفاظت از منابع آن محسوب می شود. هرچندکه نمی توان انتظار داشت اجرای قوانین محیط زیست تمام مشکلات و معضلات زیست محیطی را حل نماید، چراکه نقش عوامل دیگر از قبیل آگاه سازی مردم و نهادینه کردن این مقوله در فرهنگ و رفتارهای اجتماعی بسیار مهم و چشمگیر می باشد ولی مسلما پیشگیری و ممانعت از آلودگی و تخریب محیط زیست و تنظیم روابط بین انسان و محیط زیست بدون وجود قواعد حقوقی الزام آور، میسر و ممکن نخواهد بود. در قرن حاضر پس از گذشت سال های بسیار که با تخریب محیط زیست توسط انسان همراه بوده،

اساسی و عمده آن نیز می باشد) ملاک عمل قرار گرفته و رعایت می شد و دامنه آن، بررسی و رعایت مقررات و ضوابط زیست محیطی یا ارزیابی موضوع صرفاً از جهت تعیین محل استقرار کارخانجات و کارگاه ها و یا نهایتاً توسعه و تغییر محل کارخانجات بود، به نحوی که احداث صنایع در محل، کمترین پیامدهای زیست محیطی را داشته باشد. با بررسی ماده ۱۷ آیین نامه مذکور مشخص می شود که به جز کارخانجات و کارگاه ها هیچ یک از طرح های دیگر مشمول ضوابط استقرار نبوده و اصولاً ارزیابی اثرات زیست محیطی انجام نمی گرفته است(۲).

بدین ترتیب ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران برای اولین بار در ۱۳۷۳/۹/۲۰ در بند الف تبصره ۸۲ قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به طور مشخص صورت قانونی به خود گرفت. طبق این مصوبه مجریان طرح های کارخانجات پتروشیمی، پالایشگاه ها، نیروگاه ها، صنایع فولاد، سدها و دیگر سازه های آبی، شهرک های صنعتی و فرودگاه ها موظف گردیدند، به همراه گزارش امکان سنجی و مکان یابی نسبت به تهیه گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی اقدام نمایند.

با تصویب الزامی شدن ارزیابی اثرات زیست محیطی برای طرح های مذکور، طبق تبصره ۸۲ قانون برنامه دوم توسعه و تصویب آیین نامه (الگوی) ارزیابی زیست محیطی توسعه شورای عالی حفاظت محیط زیست در سال ۱۳۷۶، فرآیند ارزیابی از اعتبار و اهمیت بیشتری برخوردار گردید و جزئیات تفصیلی به طور جدی تری شکل قانونی به خود گرفت. در قانون برنامه سوم توسعه نیز در ماده ۱۰۵ کلیه طرح ها و پروژه های بزرگ تولیدی و خدماتی در پیش از اجرا و در دو مرحله انجام مطالعات امکان سنجی و مکان یابی، بر اساس ضوابط پیشنهادی شورای عالی حفاظت محیط زیست و مصوب هیأت وزیران، موظف به ارزیابی زیست محیطی گردیدند و رعایت نتایج ارزیابی توسط آنان الزامی شد و در ماده ۷۱ قانون برنامه چهارم تنفیذ ماده یاد شده مد نظر قانون گذار واقع گردید.

پیشینه تاریخی تدوین قوانین و مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی و اهمیت قانونی آن در ایران و جهان

تاریخچه ارزیابی اثرات زیست محیطی و اهمیت قانونی آن در جهان به اواخر دهه ۱۹۶۰ میلادی باز می گردد. در این زمان دولت ایالات متحده آمریکا بر اساس قانون سیاست زیست محیطی (NEPA)^۱ که در سال ۱۹۶۹ (قابل اجرا از اول ژانویه ۱۹۷۰) وضع گردید، سازمان ها و مؤسسات مختلف را موظف نمود که قبل از اجرای هر طرح بزرگ، اثرات زیست محیطی آن را مورد بررسی قرار دهند. براین اساس چنانچه به نظر برسد که طرحی باعث به وجود آمدن اثرات نامطلوب قابل توجه بر محیط زیست می گردد، ناگزیر به تهیه گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی، پیش از اجرای چنان طرح هایی خواهند بود. بسیاری از کشورهای دیگر جهان نیز به اقتضای قوانین و ارزش های اجتماعی خویش مقررات مشابهی را به تصویب رساندند. جمهوری فدرال آلمان در سال ۱۹۷۱، سوئد در سال ۱۹۷۲، انگلستان و کانادا در سال ۱۹۷۳، استرالیا و دانمارک در سال ۱۹۷۴ و فرانسه در سال ۱۹۷۶ ضرورت ارزیابی زیست محیطی را به عنوان یک اصل پذیرفتند و در سال ۱۹۸۶ قانون ارزیابی زیست محیطی به تصویب جامعه اقتصادی اروپا رسید.

سازمان های بین المللی متعددی مانند برنامه محیط زیست ملل متحد (UNEP)^۲، بانک جهانی و سازمان توسعه و همکاری های اقتصادی (ECO، ۱۹۷۴)^۳ با صدور دستورالعمل ها و بیانیه هایی انجام ارزیابی زیست محیطی اثرات ناشی از اجرای طرح های بزرگ را الزامی نموده و تسهیلات خاصی را برای طرح های دارای گزارش ارزیابی اختصاص می دهند(۱).

در کشور ایران نیز برای نخستین بار در سال ۱۳۵۴ در آیین نامه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹ کمیسیون های مجلسین وقت، صدور پروانه تأسیس هر نوع کارخانه و کارگاه جدید و توسعه و تغییر کارخانجات و کارگاه های موجود موکول به رعایت مقررات و ضوابط حفاظت و بهسازی محیط زیست شد. البته در این زمان عملاً و فقط یک مبحث از ارزیابی زیست محیطی یعنی استقرار(که از مباحث

1-National Environmental Policy Act
2-United Nations Environment Programe
3-Environmental Careers Organization

معادل مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی تلقی نمود، از قبیل مقررات و ضوابط مربوط به تعیین محل استقرار کارخانجات و صناعی که در حال تأسیس یا توسعه یا تغییر محل هستند. در این بخش در قالب جداولی به هرنوع مصوبه، ضابطه یا ماده و حکم قانونی که در برگیرنده مفهوم ارزیابی اثرات زیست محیطی می باشد و یا به نحوی با ارزیابی اثرات زیست محیطی مرتبط است (و به طور کلی وضعیت پیشگیرانه ای را به لحاظ قانونی پیش بینی نموده است) اشاره خواهد شد.

بررسی قوانین ارزیابی اثرات زیست محیطی در این بخش، بر اساس طبقه بندی کلی قوانین و مقررات کشور بر مبنای قوانین، آیین نامه ها و مصوبات هیأت وزیران و شورای عالی حفاظت محیط زیست صورت گرفته که در جداول شماره یک تا سه به تفکیک ارایه شده است.

بررسی قوانین و مقررات ملی (داخلی) پیشگیرانه به

ویژه ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور ایران

از آنجایی که ارزیابی زیست محیطی یکی از مناسب ترین معیارهای توسعه پایدار و مدیریت محیط زیست در کشورمان به شمار می رود لذا می بایست در قالب الزامات قانونی قرار گرفته و به مورد اجرا گذاشته شود. در حال حاضر در ایران قوانین، مقررات و مصوباتی در زمینه ارزیابی اثرات زیست محیطی وجود دارد که برخی از این مقررات مستقیماً و صراحتاً ناظر بر الزام مجریان طرح های عمرانی و توسعه ای به انجام ارزیابی اثرات زیست محیطی می باشند و برخی مقررات دیگر هرچند صراحتاً به موضوع ارزیابی زیست محیطی اشاره ندارد ولی به شکلی دیگر و با مفهومی مشابه و یا به علت این که جنبه پیشگیرانه دارد، مطرح می باشد و می توان آن ها را

جدول ۱- بررسی قوانین و مقررات ملی پیشگیرانه به ویژه ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور ایران (۳)

قوانین و مقررات مورد استناد (قوانین)	موضوع و محور اصلی	مفهوم کامل ارزیابی	جنبه پیشگیرانه و مرتبط با ارزیابی
تبصره ۸۲ قانون برنامه دوم توسعه (مصوب ۱۳۷۳/۹/۲۰)	ملزم نمودن طرح ها و پروژه های بزرگ تولیدی و خدماتی به ارزیابی اثرات زیست محیطی قبل از اجرا و در مرحله مطالعات امکان سنجی و مکان یابی بر اساس الگوهای مصوب	√	
ماده ۱۰۵ قانون برنامه سوم توسعه (مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷)	ملزم نمودن طرح ها و پروژه های بزرگ تولیدی و خدماتی به ارزیابی اثرات زیست محیطی قبل از اجرا براساس ضوابط پیشنهادی شورای عالی و مصوبات هیأت وزیران	√	
بند "ب" ماده ۶۱ قانون برنامه سوم توسعه	مبادله موافقت نامه طرح های عمرانی انتفاعی و غیر انتفاعی موکول به داشتن توجیه فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی است	√	
بند "ج" ماده ۸۵ قانون برنامه سوم توسعه	دارا بودن توجیه فنی، اقتصادی و مالی و رعایت شرایط زیست محیطی جهت اخذ تسهیلات و وام خارجی به منظور اجرای طرح های دولتی	√	
ماده ۱۲۲ قانون برنامه سوم توسعه	دارا بودن توجیه زیست محیطی طرح های احداث پالایشگاه ها و واحدهای تولیدی و سایر محصولات وابسته به صنایع نفت و نیروگاه ها و تأسیسات تولید برق	√	
ماده ۷۱ قانون برنامه چهارم توسعه	تنفیذ ماده ۱۰۵	√	
ماده ۳۱- بند "د" قانون برنامه چهارم توسعه	ایجاد سازوکار ارزیابی پروژه های پیشنهادی پس از حصول اطمینان از تأمین اعتبار با رویکرد توجیه فنی، اقتصادی و زیست محیطی به منظور جلوگیری از اجرای پروژه های فاقد توجیه زیست محیطی	√	
ماده ۶۱ قانون برنامه چهارم توسعه	پایش منابع آلودگی و خود اظهاری در پایش	√	
ماده ۶۴- بند "ب" قانون برنامه چهارم توسعه	تأمین نظام اطلاعات زیست محیطی کشور در سطوح ملی و استانی و منطقه ای جهت فراهم کردن زمینه های پایش، اطلاع رسانی و ارزیابی	√	
ماده ۱۲، قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا	رعایت ضوابط و معیارهای سازمان محیط زیست جهت احداث، توسعه و تغییر محل یا خط تولید کارخانجات	√	
ماده ۱۴، قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا	ممنوعیت هرگونه فعالیت در صورت عدم رعایت ضوابط زیست محیطی	√	

جدول ۲- بررسی قوانین و مقررات ملی (داخلی) پیشگیرانه به ویژه ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران

(آیین نامه ها) (۳)

قوانین و مقررات مورد استناد (آیین نامه ها)	موضوع و محور اصلی	مفهوم کامل ارزیابی	جنبه پیشگیرانه و مرتبط با ارزیابی
آیین نامه (الگوی) ارزیابی اثرات زیست محیطی	ضرورت انجام ارزیابی برای هفت نوع پروژه بزرگ و ارایه الگویی جهت ارزیابی	√	
ماده ۱۱ آیین نامه جلوگیری از آلودگی آب	رعایت استانداردها و مقررات لازم الرعایه جهت صدور پروانه بهره برداری، احداث و توسعه واحدها و مجتمع های صنعتی، معدنی و کشاورزی		√
آیین نامه اجرایی بند الف ماده ۱۰۴ قانون برنامه سوم	ضرورت انجام مطالعات زیست محیطی درزمینه بهره برداری از منابع تجدید شونده		√
ماده ۱۰ آیین نامه جلوگیری از آلودگی صوتی	ضرورت انجام ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح های توسعه ،احداث و یا تغییر محل فرودگاه ها و پایانه های حمل و نقل و توقفگاه های دائمی	√	
آیین نامه اجرایی بند الف تبصره ۸۲ قانون برنامه دوم	تعیین طرح ها و پروژه های بزرگ مشمول ارزیابی بنا به پیشنهاد سازمان حفاظت محیط زیست و توسط شورای عالی حفاظت محیط زیست	√	
آیین نامه اجرایی ماده ۶۱ قانون برنامه سوم	وجود توجیهات فنی ، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی طرح ها جهت مبادله موافقت نامه طرح های عمرانی انتفاعی و غیر انتفاعی		√

جدول ۳- فهرست طرح ها و پروژه های عمرانی مشمول انجام مطالعات ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران

(۳ و ۴)

ردیف	عنوان طرح
۱	کارخانجات پتروشیمی در هر مقیاس
۲	پالایشگاه ها در هر مقیاس
۳	نیروگاه ها، با ظرفیت تولیدی بیش از یک صد مگاوات
۴	صنایع فولاد در دو بخش زیر: الف- واحدهای تهیه کننده خوراک ذوب و ذوب با ظرفیت تولیدی بیش از سی صد هزارتن در سال ب- واحدهای نورد و شکل دهی با ظرفیت تولیدی بیش از صد هزار تن در سال
۵	سدها و سازه های دیگر آبی در سه بخش زیر: الف- سدها با ارتفاع بیش از ۱۵ متر و یا دارای ساختارهای جنبی بیش از چهل هکتار و یا مساحت دریاچه بیش از چهارصد هکتار تبصره: سدهای با طله (نگهداشت مواد آلوده) در هر اندازه شامل ارزیابی زیست محیطی می باشد. ب- دریاچه های انسان ساخت با مساحت بیش از چهارصد هکتار تبصره ۲: اندازه دریاچه های پرورش آبزیان در مقیاس کوچک تر از چهارصد هکتار با هماهنگی وزارت جهاد سازندگی و سازمان حفاظت محیط زیست تعیین می شود. ج- طرح ها و پروژه های آبیاری و زهکشی در وسعت بیش از ۵ هزار هکتار
۶	شهرک های صنعتی (با هر عنوان) در وسعت بیش از یک صد هکتار
۷	فرودگاه ها با طول باند بیش از دو هزار متر
۸	کلیه طرح ها و پروژه های جدید مربوط به ایجاد واحدهای کشت و صنعت با وسعت ۵۰۰۰ هکتار و بالاتر
۹	کشتارگاه های بزرگ صنعتی
۱۰	محل دفن زباله شهری مراکز استان و شهرهای با جمعیت بیش از ۲۰۰ هزار نفر و شهرهای جدید
۱۱	مراکز بازیافت صنعتی زباله
۱۲	پروژه ها و طرح های جنگل داری بزرگ
۱۳	طرح های خطوط انتقال نفت و گاز و سکویهای مخازن زیر زمینی گاز
۱۴	طرح ها و پروژه های بزرگ راه آهن
۱۵	طرح ها و پروژه های بزرگ راه های کشور
۱۶	طرح های گردشگری طبیعی (طبیعت گردی یا اکوتوریسم)

ادامه جدول ۳- فهرست طرح ها و پروژه های عمرانی مشمول انجام مطالعات

ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران

ردیف	عنوان طرح
۱۷	طرح ها و پروژه های بزرگ توسعه ای و ملی در سواحل کشور
۱۸	کلیه فعالیت های معدنی اعم از کان کنی ، کان آرایبی ، فرآوری مواد معدنی (به طور انفرادی یا مجتمع)
۱۹	کارخانجات سیمان
۲۰	کارخانجات تولید قند و شکر
۲۱	کارخانجات تولید گچ و آهک صنعتی
۲۲	واحدهای تولید مواد اولیه بهداشتی ، آرایشی و داروسازی
۲۳	کارخانجات بزرگ تولید قطعات خودرو دارای هر سه واحد ذوب ، ریخته گری و آبکاری
۲۴	واحدهای تصفیه دوم روغن موتور
۲۵	طرح های احداث و بهره برداری از میادین نفت و گاز جدید با بیش از ده (۱۰) حلقه چاه و همچنین طرح های توسعه میادین نفت و گاز موجود در صورتی که بعد از توسعه تعداد چاه ها به بیش از ۱۰ حلقه برسد .

- بررسی اجمالی قوانین و مقررات ارزیابی اثرات زیست

محیطی در برخی کشورهای صنعتی

در این بخش با توجه به معیار تفاوت در سیستم ها و نظام های حقوقی موجود در بین کشورها، به بررسی قوانین ارزیابی اثرات زیست محیطی در دو کشور فرانسه و آلمان به عنوان دو کشور پیرو نظام حقوقی ژرمنی - رومی و آمریکا و کانادا به عنوان دو کشور تابع نظام حقوقی آنگلوساکسن پرداخته شده است .

- بررسی قوانین و مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی

در کشور آلمان

در کشور آلمان بخشنامه کابینه دولت در سال ۱۹۷۵ در خصوص اصول ارزیابی اثرات زیست محیطی برای طرح های فدرال اعلام گردید، در این بخشنامه اثرات احتمالی زیست محیطی فعالیت ها و روند های برنامه ریزی و اجرای یک طرح پیش بینی شده بود، از این رو به تبع این بخشنامه " قانون ارزیابی اثرات زیست محیطی برای کلیه طرح های عمومی و خصوصی " در ۱۶ نوامبر سال ۱۹۹۰ به تصویب مجلس ملی

رسید و از ۲۱ فوریه ۱۹۹۵ قدرت اجرایی یافت. به طور کلی در این کشور ارزیابی اثرات زیست محیطی در هر دو سطح دولتی و فدرال برای برخی از طرح ها استفاده می شود .

قانون ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور آلمان متشکل از ۲۰ ماده است که ناظر بر موارد زیر می باشد :

در ماده یک این قانون، هدف اصلی از تدوین قانون ارزیابی اثرات زیست محیطی در این کشور ذکر شده است، این ماده هدف از تدوین قانون ارزیابی را تضمین انجام اقدامات موثر پیشگیرانه قبل از اجرای طرح هایی که اثرات سوء بر محیط زیست دارند، ذکر نموده است .

با مطالعه این قانون مشاهده می شود که ، دولت آلمان ارزیابی اثرات زیست محیطی را همواره به عنوان یکی از ابزارهای تحقق سیاست های زیست محیطی خود که عمدتاً در جهت پیشگیری از بروز مسایل زیست محیطی و آسیب های غیرقابل جبران تنظیم شده، مد نظر قرار داده است .

به طور کلی می توان گفت سیاست های زیست محیطی این کشور بر پایه سه اصل زیر استوار گردیده است :

- آینده نگری

- سبب شناسی (شناسایی عامل ایجاد کننده آلودگی و تخریب)
- مشارکت
- در حقیقت ارزیابی اثرات زیست محیطی به عنوان ابزاری چند منظوره جهت تحقق یافتن اصول یاد شده می تواند مفید واقع شود. ارزیابی اثرات زیست محیطی با توجه به این که به پیش بینی پیامدها و اثرات می پردازد، می تواند به تحقق اصل آینده نگری کمک نماید. همچنین با توجه به قابلیت ارزیابی اثرات زیست محیطی در پیش بینی خسارات بالقوه و با توجه به اینکه اصل سبب شناسی، خواهان پرداخت خسارات وارده بر محیط زیست توسط عامل آن است، ارزیابی اثرات زیست محیطی نیز می تواند با تعیین میزان خسارت، حاکمیت اصل سبب شناسی را تثبیت نماید.
- در این کشور نیز همانند سایر کشورهای عضو اتحادیه اروپا فرآیند ارزیابی مطابق الگوی اتحادیه اروپا خواهد بود و کلیه طرح های ذکر شده در بخشنامه اتحادیه اروپا در این کشور نیز ملزم به انجام ارزیابی اثرات زیست محیطی می باشند. البته تعیین طرح های مشمول ارزیابی از طریق صدور بخشنامه ها و دستورالعمل های اجرایی، توسط دولت فدرال نیز صورت می گیرد که عبارتند از :
- پالایشگاه های تصفیه نفت خام (از قبیل تهیه روغن از نفت خام و ساخت تأسیسات جهت تبدیل به گاز و گدازش ۵۰ تن و یا بیشتر از سنگ های نفت زا در روز)
- نیروگاه های حرارتی و تأسیسات اشتعالی با بازده گرمایی ۳۰۰ مگاوات یا بیشتر و نیروگاه های هسته ای و سایر رآکتورهای هسته ای
- طراحی تأسیسات جهت تولید و غنی سازی سوخت های هسته ای
- فرآیندهای متالورژیکی، شیمیایی و یا الکتریکی جهت گداخت آهن و تهیه سایر مواد از آن
- فرآیند انتقال آزبست و استخراج آن
- ادغام تأسیسات شیمیایی با یکدیگر
- طرح های جاده سازی ، توسعه و ساخت جاده های جدید ، باند فرودگاه با طول ۲،۱۰۰ متر و بیشتر و خطوط راه آهن
- احداث خطوط لوله انتقال گاز، روغن و مواد شیمیایی و پایانه های آن ها در مقیاس بزرگ
- بنادر و لنگرگاه ها
- فرآیند دفع پسماند و زباله های خطرناک
- سدهای بزرگ و ذخیره گاه های آبی
- بهره برداری از آب های زیرزمینی
- احداث و توسعه کارخانجات صنعتی
- استخراج ذغال سنگ
- استخراج پترولیوم و گاز طبیعی جهت اهداف تجاری
- تأسیسات ذخیره پترولیوم و پتروشیمی و یا فعالیت های شیمیایی با توانایی ۲۰۰،۰۰۰ تن یا بیشتر
- مخازن بزرگ مقیاس
- تصفیه خانه های پساب های شهری
- مکان های دفن زباله های شهری
- توریسم و توسعه مناطق گردشگری
- خطوط انتقال نیرو
- احیای اراضی در سطح وسیع
- طرح های کشاورزی و جنگل کاری بزرگ مقیاس
- کارخانجات دباغی چرم و پوست که ظرفیت محصولات خروجی آن ها متجاوز از ۱۲ تن در روز باشد.
- تأسیس مراکزی جهت پرورش متمرکز خوک و طیور با بیش از ۴۰،۰۰۰ جایگاه برای طیور ، ۲۰،۰۰۰ جایگاه برای خوک های نر بالای ۳۰ کیلوگرم و ۷۵۰ جایگاه برای خوک های نابالغ
- طرح هایی که در مناطق حساس زیست محیطی به اجرا در آیند و یا طرح های مشابهی که اثرات آن ها برچنین مکان هایی محتمل باشد، حتی اگر این طرح ها در لیست مذکور نباشند .
- این مناطق حساس شامل پارک های ملی و دیگر مناطق حفاظت شده ای است که توسط قوانین ملی و یا بین المللی مشخص شده اند و یا مکان هایی مانند تالاب ها، جنگل هایی با ارزش تنوع زیستی بالا، مکان هایی با اهمیت باستان شناسی و یا فرهنگی و یا مکان هایی که از نظر مردم بومی حایز اهمیت می باشند.

موثر که به هنگام دخالت در سرزمین و منابع طبیعی به منظور کاهش اثرات وارده بر محیط زیست می بایست صورت گیرد .
توصیف اثرات مهم و اساسی طرح بر محیط زیست با توجه به سطح کلی دانش و روش های شناخته شده ارزیابی اثرات زیست محیطی .

شایان ذکر است که در قانون ارزیابی اثرات زیست محیطی در این کشور مواد ویژه ای در خصوص ارزیابی اثرات زیست محیطی برخی طرح های اثرگذار مانند استخراج از معادن و ساخت و توسعه باند فرودگاه و احیای زمین مشاهده می شود(۵) .

- بررسی قوانین و مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور فرانسه

قوانین ارزیابی اثرات زیست محیطی پس از تصویب قانون حفاظت طبیعی در سال ۱۹۷۶ به سایر قوانین فرانسه ملحق شد. این قانون شامل زمینه های مختلف سمت گیری و تنظیم مقررات نظام اداری در فرانسه است. در دومین فصل قانون مذکور شناخت مفهوم ارزیابی زیست محیطی و تعیین زمینه های کاربرد آن بیان شده است. به طور کلی در این قانون به طرح های معاف از ارزیابی اثرات زیست محیطی مانند طرح های عمومی ، طرح های خصوصی و برنامه ریزی های شهری نیازمند ارزیابی و فهرستی از طرح هایی که نیازمند ارزیابی اثرات زیست محیطی اجمالی می باشند، اشاره شده است .

به طور کلی بررسی فرآیند و قوانین ارزیابی اثرات زیست محیطی در فرانسه نشان می دهد که یک گزارش ارزیابی شامل چهار بخش زیر است :

- تحلیل شرایط اولیه محل طرح و پیرامون آن

- تحلیل اثرات زیست محیطی طرح

- بحث در مورد گزینه ها و علل انتخاب آن ها

- تشریح اقدامات اصلاحی و برآورد هزینه آن ها

با مطالعه قوانین ارزیابی اثرات زیست محیطی در این

کشور مشاهده می شود که قوانین ارزیابی اثرات زیست محیطی در فرانسه، ارایه برنامه پیش زیست محیطی را الزامی نمی داند و نیازی به ارایه آن در گزارش نمی باشد.

مجریان یک طرح در ابتدای امر می بایست به توصیف طرح و ویژگی های فنی آن بپردازند و کلیه جزئیات از قبیل مقیاس طرح و مکان مورد نیاز و... را بیان کرده، سپس کلیه اثرات طرح خصوصا آلودگی های ایجاد شده توسط آن را تشریح و اقدامات پیشنهادی خود جهت تقلیل اثرات را بیان کنند. در این قانون نیز بر ارایه گزارش اجمالی ارزیابی اثرات زیست محیطی جهت اخذ مجوز تأکید شده است .

از نکات مثبت و قابل توجه این قانون، توجه به اثرات فرامرزی احتمالی یک طرح می باشد و از جمهوری فدرال خواسته شده تا در صورت وجود چنین آثاری به هنگام اجرای یک طرح کشورهای همسایه را مطلع سازد، به عبارتی در این قانون اصول تساوی و حفاظت از میراث مشترک بشریت مدنظر قانونگذار قرار گرفته است.

همچنین در قوانین ارزیابی این کشور بر نقش مردم و مشارکت عمومی در فرآیند ارزیابی اثرات زیست محیطی تأکید کافی شده و در قانون ذکر گردیده که انجام ارزیابی بدون دخالت و نظر مردم و جوامع محلی، فاقد مفهوم و محتوا است. بنابراین باید اظهار داشت که ارزیابی زیست محیطی، ابزار مشارکت فعال مردم در حفاظت محیط زیست است و لذا با استفاده از آن، اصل مشارکت نیز می تواند جامه عمل به خود گیرد.

این قانون دارای یک آیین نامه اجرایی بوده که در آن به فرآیند ارزیابی و نحوه تهیه گزارش ارزیابی اشاره شده است. در این آیین نامه مدارک و اطلاعات لازم جهت صدور موافقت نامه به شرح زیر تشریح شده است :

الف) توصیف طرح با ارایه جزئیات سایت، مقیاس طرح و نیز مقدار زمین مورد نیاز

ب) توصیف نوع و میزان اثرات زیست محیطی ماندگار مورد انتظار، مخصوصا آلاینده های هوا، زباله ها و آب های آلوده و نیز سایر اطلاعات لازم برای تعیین و ارزیابی اثرات مهم و چشمگیر طرح بر محیط زیست

پ) تشریح اقدامات و فعالیت هایی که از اثرات قابل توجه طرح بر روی محیط زیست جلوگیری کرده و نیز توصیف اقدامات

در ماده ۵ این قانون مراحل ارزیابی اثرات زیست محیطی بدین گونه شرح داده شده است :

الف- غربالگری و تهیه گزارش غربالگری در صورت عدم تعریف طرح در لیست جامع

ب- مطالعه جامع و تهیه گزارش مطالعه جامع در صورت تعریف شدن طرح در لیست جامع

پ- ارزیابی به وسیله هیأت بازرنگری و تهیه گزارش ارزیابی

ت- طراحی و اجرای یک برنامه مدیریتی و پایش

با مطالعه قوانین ارزیابی این کشور مشاهده می شود که در گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی مقدماتی (اجمالی) در کشور کانادا موارد زیر از اهمیت ویژه ای برخوردار است :

- تشریح طرح

- تشریح وضعیت موجود زیست محیطی

- تشریح اثرات متقابل طرح و محیط زیست

- ارایه برنامه اقدامات اصلاحی

- ارایه برنامه پایش

مندرجات گزارشات ارزیابی اثرات زیست محیطی بر اساس قوانین این کشور عبارت است از :

- خلاصه غیر فنی

- شرح طرح (نیازها، گزینه ها، پروژه های مرتبط)

- جزئیات طرح

- محیط زیست طرح

- محیط زیست موجود

- ارزیابی اثرات

- اقدامات اصلاحی

- پایش

- اثرات ماندگار

- پیوست ها

شایان ذکر است که برخی از طرح های مشمول ارزیابی در این کشور موظفند مستقیماً اقدام به تهیه گزارش تفصیلی ارزیابی اثرات زیست محیطی نمایند (بدون الزام به تهیه گزارش اجمالی) .

دراین مطالعات می بایست هدف طرح، روش های کاهش اثرات زیست محیطی طرح، روش های فنی و اقتصادی

فرانسه احتمالاً کشوری است که بیشترین تعداد ارزیابی اثرات زیست محیطی در آن صورت می گیرد، برآوردها نشان می دهند که سالانه ۵۰۰۰ تا ۶۰۰۰ گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی در این کشور تهیه می شود که شامل طیف وسیعی از طرح ها می باشد ولی طرح ها و برنامه های بخشی را در بر نمی گیرد. به طور مثال ارایه گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی برای نیروگاه های هسته ای و بزرگراه ها الزامی است، ولی برای طرح نیروگاه های برق و یا برنامه های جاده سازی این چنین نیست. شایان ذکر است که این نکته توسط برخی از تحلیل گران، خصوصاً طرفداران محیط زیست این کشور مورد انتقاد قرار گرفته است .

یکی از مشکلات مهم ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور فرانسه درخواست ارزیابی برای طرح هاست ولیکن برای برنامه ها گزارشی تهیه نمی شود و در صورت تقویت و اصلاح نظام، تهیه گزارش ارزیابی برای برنامه ها نیز الزامی خواهد شد .

- بررسی قوانین و مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور کانادا

ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور کانادا از سال ۱۹۷۳ مورد توجه قرار گرفت و بدین ترتیب در سال ۱۹۹۲ قانون ارزیابی اثرات زیست محیطی این کشور تصویب و در ژانویه سال ۱۹۹۵ لازم الاجرا گردید.

این قانون دارای ۳۲ ماده می باشد که به طور کلی ناظر بر موارد زیر است :

- فرآیند غربالگری

- الزام به تهیه گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی برای کلیه طرح های اثرگذار بر روی محیط زیست

- تشکیل هیأت هایی جهت نظارت بر گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی و بازرنگری آن

- روندهای پیش بینی شده به منظور پایش و یا تجدید نظر عمومی در خصوص طرح

- ایجاد بنیادهایی جهت تسهیل در مشارکت عمومی

تصویب آن پیامدهای زیست محیطی مهمی را در بر خواهد داشت، گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی خود را به گسترده ترین شکل ممکن و با استفاده از حداکثر اطلاعات موجود تهیه کنند و هدف اصلی آن است که موسسات دولتی ناچار شوند برنامه های خود را با خط مشی مندرج در این قانون وفق دهند. قانون ملی محیط زیست آمریکا نه تنها پیش از راه اندازی طرح های جدید باید رعایت شود بلکه در صورتی که در هر طرح تغییرات مهمی به وجود آید که اثرات سوء مهمی بر محیط زیست داشته باشد نیز لازم است رعایت شود.

بنابر این در برخی موارد ممکن است از مجریان طرحی که قبلاً گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی آن مورد پذیرش قرار گرفته، در صورت تغییرات بزرگ در طرح درخواست شود که گزارش تکمیلی جدیدی ارائه نمایند(۷).

در این قانون در خصوص فرآیند ارزیابی اثرات زیست محیطی، لزوم ارائه گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی، لزوم انجام ارزیابی اثرات زیست محیطی به منظور پذیرش و اجرای طرح غربالگری، تعیین محدوده، مندرجات گزارش، بازنگری گزارش، ارزیابی زیست محیطی استراتژیک، اقدامات اصلاحی، مشارکت مردمی صحبت شده است، در صورتی که با مطالعه فرآیند ارزیابی در این کشور مشاهده می شود که در این فرآیند به پایش اثرات و تصمیم گیری هیچ گونه اشاره ای نشده است. براساس قوانین این کشور سازمان حفاظت محیط زیست آمریکا از نظر رسمی، هیچ گونه مسئولیتی در قبال پذیرش و یا رد گزارش های ارزیابی اثرات زیست محیطی ندارد، ولی بازبینی به عمل آمده توسط آن بسیار اهمیت دارد و اعلام نظر آن مهم ترین نقش را در پذیرش و یا رد پیشنهادهای ارائه شده ایفا می کند.

- نتایج حاصل از مقایسه تطبیقی قوانین و مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران و کشورهای بررسی شده

طی بررسی قوانین و مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور ایران و مقایسه این قوانین با سایر کشورها مشاهده می شود که علی رغم وجود قوانین و مصوبات اشاره

جایگزین جهت کاهش اثرات زیست محیطی و اثرات این روش های جایگزین بر روی محیط زیست، ظرفیت منابع تجدید پذیری که به نظر می رسد تحت تأثیر طرح قرار داشته باشد ذکر شود.

با مطالعه و بررسی اجمالی فرآیند ارزیابی اثرات زیست محیطی در این کشور مشاهده می شود که در این نظام بخش تصمیم گیری در خصوص طرح مورد نظر و ارزیابی اثرات استراتژیک به چشم نمی خورد و مشارکت مردمی به صورت بخشی می باشد ولیکن حضور ضوابط و معیارهای پایش و مدیریت زیست محیطی در این فرآیند شفاف می باشد.

مطالعات قانون ارزیابی اثرات زیست محیطی در این کشور نشان می دهد که، در نظام ارزیابی اثرات زیست محیطی این کشور تصمیم گیری و ارزیابی اثرات استراتژیک وجود نداشته و مشارکت مردمی به صورت بخشی دیده می شود ولیکن ضوابط و معیارهای پایش در این سیستم به چشم می خورد(۶).

- بررسی قوانین و مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایالات متحده آمریکا

در این کشور نظام های ارزیابی اثرات زیست محیطی با اجرای قانون سیاست ملی زیست محیطی (NEPA) در سال ۱۹۶۹ به مرحله اجرا درآمدند. در قانون سال ۱۹۶۹ تنها به موارد و شاخص های اساسی جهت حفاظت از محیط زیست اشاره شده بود ولی در سال ۱۹۷۸ در این قانون توجه خاصی به ارزیابی اثرات زیست محیطی صورت گرفت و روند ارزیابی اثرات زیست محیطی در این کشور مشخص گردید. تدوین و تصویب لایحه سیاست ملی محیط زیست، تأثیر عمیقی در ایالات متحده و سایر کشورها برجای گذارد و توجه به حقوق محیط زیست را به شدت توسعه داد.

هدف اصلی این قانون، تضمین این نکته است که نگرانی از تخریب محیط زیست و توجه به عواقب زیست محیطی هراقدام در کلیه سطوح دولتی و در کلیه مراحل، از طراحی تا تصمیم گیری و اجرای هر نوع طرح مورد امعان نظر قرار گرفته و بررسی شود. قانون ملی محیط زیست آمریکا کلیه موسسات دولتی را ملزم کرده است که قبل از آغاز هر اقدام مهم که

زیست محیطی خود از قانون مستقل ارزیابی اثرات زیست محیطی برخوردار می باشند. شایان ذکر است که در قوانین زیست محیطی برخی از کشورهای توسعه یافته از جمله فرانسه، قانون مستقل و ویژه ای تحت عنوان "قانون ارزیابی اثرات زیست محیطی" دیده نمی شود، ولیکن کلیه مواد و قوانین مرتبط با ارزیابی در قانون حفاظت طبیعی (فرانسه) ذکر شده است و هیچ گونه پراکندگی در قوانین ارزیابی کشور مذکور مشاهده نمی شود.

- بررسی قوانین ارزیابی کشورهای توسعه یافته نشان می دهد که فهرست طرح های مشمول ارزیابی اثرات زیست محیطی یا در خود قانون ارزیابی اثرات زیست محیطی ذکر شده است و یا در آیین نامه اجرایی این قانون و این فهرست مجموعه ای است از طرح های دولتی و خصوصی، در حالی که در کشور ایران در مصوبات شورای عالی حفاظت محیط زیست تنها اسامی طرح های دولتی مشمول ارزیابی اثرات زیست محیطی قید شده است و در خصوص طرح های غیردولتی مصادیق رعایت ضوابط استقرار در خصوص کارخانجات و کارگاه ها اعمال می گردد.

- در قوانین بررسی شده کشورهای منتخب، قانونگذار کلیه طرح های اثرگذار بر محیط زیست را مشمول ارزیابی اثرات زیست محیطی دانسته است در حالی که در قوانین مربوط به ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران قانونگذار از واژه "پروژه های بزرگ تولیدی و خدماتی" و یا "پروژه های انتفاعی و غیر انتفاعی" استفاده نموده است و چنین پروژه هایی را مشمول ارزیابی اثرات زیست محیطی دانسته و بدین ترتیب ارزیابی اثرات زیست محیطی با محدودیت قابل توجهی مواجه شده است.

- در کلیه قوانین و الگوهای ارزیابی اثرات زیست محیطی کشورهای بررسی شده در خصوص مندرجات گزارش جامع و یا اجمالی ارزیابی اثرات زیست محیطی اشاره شده است، این در حالی است که در کشور ایران هیچ گونه دستورالعملی مبنی بر تهیه گزارش ارزیابی جامع وجود ندارد و خلأ قانونی یاد شده ملموس می باشد.

شده، که به هرحال قابلیت و امکان قانونی کنترل و ارزیابی فعالیت های موثر بر محیط زیست را دارند ولی به لحاظ این که اولاً اشکالاتی بر این قوانین و مقررات به ویژه از جهت غیر دایمی و غیر عام الشمول بودن برخی از آنان وارد است و ثانیاً پراکندگی آن ها در قوانین و مقررات مختلف، ضرورت تدوین و تصویب قانون دایمی و خاص ارزیابی پیامدهای زیست محیطی توسعه در کشور کاملاً احساس می شود. با مقایسه نسبی قوانین موجود در خصوص ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران و چند کشور صنعتی ذکر شده می توان به تعدادی تشابهات و تمایزها میان قوانین و مقررات موجود در ایران و دیدگاه قانونگذاری زیست محیطی ایران با سایر کشورهای جهان دست یافت که ذیلاً به آن ها اشاره می شود.

- تشابهات مشاهده شده در قوانین مرتبط با ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران و کشورهای بررسی شده

- ضرورت انجام ارزیابی اثرات زیست محیطی قبل از اجرای طرح های اثرگذار

- الزام به تهیه گزارش اجمالی ارزیابی اثرات زیست محیطی جهت اخذ مجوز اجرای طرح

- تعیین فرآیند ارزیابی و نحوه تهیه گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی در آیین نامه های اجرایی

- صدور موافقت نامه و مجوز اجرای طرح های مشمول ارزیابی، پس از تهیه گزارش ارزیابی و تأیید آن توسط سازمان حفاظت محیط زیست در ایران و سایر مقامات مسئول محیط زیست در کشورهای بررسی شده.

تفاوت های مشاهده شده در قوانین مرتبط با ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران و کشورهای بررسی شده

- پراکندگی، غیرعام الشمول بودن، موقتی بودن و فقدان قانونی مستقل در خصوص ارزیابی اثرات زیست محیطی در قوانین و مقررات محیط زیست کشور ایران به چشم می خورد، این درحالی است که با توجه به بررسی صورت گرفته، کشورهای توسعه یافته ای مثل آلمان، کانادا، فرانسه و آمریکا در قوانین

بررسی های به عمل آمده بیانگر این نکته می باشد که مدیریت محیط زیست در بسیاری از کشورها به خصوص در کشورهای در حال توسعه همچون ایران نه تنها به واسطه قوانین حاصل می آید، بلکه تمهیدات اداری نظیر دستورات اداری، استانداردهای فنی و... نیز در آن موثرند، که این امر به ویژه در اجرای میثاق های زیست محیطی بین المللی صحت دارد. از این رو حقوق محیط زیست یکی از ابزارهای عمده تدوین خط مشی زیست محیطی است و در عین حال به عنوان وسیله ای جهت اجرای آن عمل کرده و وارد صحنه می شود. گرچه ممکن است ارایه یک مدل حقوقی جامع و قابل اعمال در تمام جهان برای ارزیابی اثرات زیست محیطی امکان پذیر نباشد، اما این امکان وجود دارد که ارکان مهم و معین فرآیند ارزیابی اثرات زیست محیطی شناسایی شوند و از طریق قوانین تنظیم گردند(۸).

در این خصوص ممکن است به ذهن متبادر شود که "قانون" به شکل مقررات تصویب شده به وسیله مجامع قانونگذاری تنها یک نوع قانونگذاری است و می تواند تصویری ناقص از نظام حقوقی را در اختیار قرار دهد که شاید شامل رهنمودهای اداری، تصمیمات قضایی، سنت ها و غیره نیز باشد. با توجه به اصول ارزیابی اثرات زیست محیطی و شیوه کار دولت ها در زمینه حقوقی و اداری به نظر می رسد موارد زیر ارکان بنیادین یک نظام قانونی جهت ارزیابی اثرات زیست محیطی را تشکیل می دهند:

- ۱- نیاز به ارزیابی اثرات زیست محیطی در خصوص فعالیت هایی که احتمالاً اثر مشخص بر منابع طبیعی و محیط زیست خواهند داشت
- ۲- تعیین معیارها و روندهای ارزیابی اثرات زیست محیطی
- ۳- تعیین فعالیت هایی که نیازمند ارزیابی اثرات زیست محیطی می باشند
- ۴- تعیین مقامی مسئول به منظور اعلام نظر و اداره فرآیند مربوط به ارزیابی
- ۵- تهیه جداول زمانی به منظور ارزیابی طرح ها
- ۶- مسئولیت تهیه گزارش ارزیابی و بیان عینیت ها

- از تفاوت های قابل ملاحظه دیگری که میان کشورهای صنعتی و کشورایران ملاحظه می شود وجود مقوله ای تحت عنوان حساب رسی محیط زیست در قوانین مربوط به ارزیابی کشورهای صنعتی می باشد.

در پرتو حساب رسی محیط زیست، کلیه واحدهای ارایه خدمات یا کالاها پیشتر موظف می شوند تا از همان ابتدا ضمن ارزیابی پیامدهای زیست محیطی فعالیت های خویش، به تولید و ارایه خدمات و محصولات سازگار با محیط زیست بپردازند و مواد زاید ناشی از فعالیت خود را به روش صحیح زیست محیطی مدیریت نموده و از آسیب رساندن به محیط زیست خودداری ورزند. متأسفانه در هیچ یک از قوانین و مقررات زیست محیطی کشور ایران، مسأله حساب رسی محیط زیست پیش بینی نشده و در قوانین برنامه ای کشور نیز این امر مسکوت مانده است.

- تفاوت آشکار میان جمهوری اسلامی ایران و برخی از کشورهای صنعتی، در زمینه ارزیابی اثرات زیست محیطی، در جنبه های مرتبط با یکدیگر چون توسعه اقتصادی- اجتماعی، چگونگی نظام اداری، سیاسی، حکومتی و تجربیات زیست محیطی و سعی در بهینه سازی و تنظیم رویه های گوناگون می باشد.

نتیجه گیری نهایی

با بررسی های صورت گرفته در خصوص قوانین ارزیابی اثرات زیست محیطی کشورهای توسعه یافته و مقایسه تطبیقی آن با قوانین موجود در کشور ایران، به طور کلی استنباط می شود که مقررات ارزیابی پیامدهای زیست محیطی کشور ایران از یک سطح کلی برخوردار می باشد و تنها در قالب چارچوبی نه چندان جامع به مقوله ارزیابی اشاره دارد، درحالی که کشورهای اتحادیه اروپا از جمله آلمان و همچنین کشورهای قبیل فرانسه و کانادا هرچند دارای نظام های اداری و سیاسی متفاوتی می باشند ولیکن ماهیتاً از یک قانون زیست محیطی جامعی برخوردارند و مطالعات ارزیابی پیامدهای زیست محیطی را برای سرزمین خود یک ضرورت می دانند.

۳. دفتر حقوقی و امور مجلس، مجموعه قوانین و مقررات حفاظت محیط زیست، سازمان حفاظت محیط زیست ایران، جلد اول، اسفندماه ۱۳۸۳.
۴. دفتر حقوقی و امور مجلس، مجموعه مصوبات شورای عالی حفاظت محیط زیست، سازمان حفاظت محیط زیست، شهریور ۱۳۸۰.

5. Federal Law of Germany, 2001, Act on the Assessment of Environmental Impacts, Federal Laws of Germany.

6. "Development and Environment series 6, Environmental Law in Developing Countries, Southeast and East Asia 1994, History of EIA systems and measures taken around the world.

۷. کاظمی، سحر، ۱۳۸۰، پیشنهاد الگوی ارزیابی اثرات زیست محیطی کشور، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، دانشکده محیط زیست و انرژی.
۸. گوندلینگ، لوتار و شلتون، دینا، حقوق محیط زیست، مترجم: حبیبی، محمد حسن، جلد دوم، دانشگاه تهران ۱۳۸۱.

۷- بررسی های علمی و فرهنگی و هماهنگی و همکاری ارگان ها با یکدیگر

۸- مشارکت مردمی در تمامی مراحل اجرای طرح و فرآیند تصمیم گیری

۹- درخواست اعلام نظر و تصمیم از نهادهای دارای اختیار اعم از اداری، قضایی و شبه قضایی

۱۰- در نظر گرفتن اثرات فرامرزی یک طرح، آگاهی رسانی و مشاوره و مساعدت در این خصوص و پایش مستمر

با عنایت به جمیع موارد فوق می توان چنین نتیجه گیری نمود که ایران می تواند از تجربیات کشورهای توسعه یافته استفاده نموده، از اشتباهات آن ها درس بیاموزد و از هم اکنون تلاش نماید تا مباحث مختلف را منطبق با نوع مسایل خود به کارگیرد.

منابع

۱. منوری، سید مسعود، ارزیابی اثرات زیست محیطی، ۱۳۸۴، تهران.
۲. دبیری، فرهاد، ۱۳۸۰، بررسی قوانین و مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران، مجموعه مقالات نخستین همایش بین المللی ارزیابی اثرات زیست محیطی در ایران، آبان ماه ۱۳۸۰.